

॥ ज्योतिर्मय ॥

Online Journal of Literature....

साहित्याचे विद्यापीठ

□ पुणे □ वर्ष १ ले □ अंक ६६ वा □ बुधवार दि.१६ एप्रिल २०२५ □ पाने ४ □ मूल्य : निशुल्क (खासगी वितरणासाठी)

विशेष लेख...

कारखान्यांमध्ये वारंवार कामगारांचे बळी का जात आहेत?

– प्रा डॉ सुधीर अग्रवाल

ज्योतिर्मय 📖 साहित्य

कारखान्यातील कामगारांच्या सुरक्षिततेचा प्रश्न परत एकदा ऐणीवर आला आहे. उमरेड एमआयडीसीतील एमएमपी इंडस्ट्रीज लिमिटेड कंपनीमध्ये झालेल्या भीषण स्फोटात कामगारांचा होरपळून मृत्यू झाला आहे. सहा गंभीर जखमींवर नागपूर येथील शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालयात उपचार सुरू आहेत. कारखान्यातील कामगारांच्या सुरक्षेचा प्रश्न हा एक गंभीर आणि महत्त्वाचा विषय आहे. कारखान्यांमध्ये काम करताना कामगारांना विविध प्रकारच्या धोक्यांना सामोरे जावे लागते, ज्यामुळे अपघात आणि आरोग्य समस्या उद्भवू शकतात. कामगारांची सुरक्षा सुनिश्चित करणे हे केवळ कायद्याचे पालन करणे नाही, तर ते कामगारांच्या अधिकारांचे संरक्षण करणे आणि त्यांच्या जीवनाची सुरक्षा करणे देखील आहे.

अलीकडे नागपूर जिल्ह्यात कारखान्यांमध्ये वेगवेगळ्या कारखान्यांमध्ये विविध कारणांमुळे स्फोट होऊन अनेक कामगारांचा मृत्यू झालेला आहे नागपूरमध्येच नव्हे तर कारखान्यात स्फोट होण्याची अनेक कारणे असू शकतात, आणि हे कारणे अनेकदा एकमेकांशी संबंधित असतात. काही प्रमुख कारणे खालीलप्रमाणे आहेत:

सुरक्षा नियमांचे उल्लंघन :

अनेक कारखाने सुरक्षा नियमांचे पालन करत नाहीत, ज्यामुळे स्फोट होण्याची शक्यता वाढते. उदा. स्फोटक पदार्थांची योग्य साठवणूक न करणे, अपुरा वेंटिलेशन, किंवा योग्य सुरक्षा उपकरणे न वापरणे.

तंत्रज्ञान आणि प्रक्रियेतील त्रुटी :

काहीवेळा, कारखान्यात वापरले जाणारे तंत्रज्ञान किंवा प्रक्रियाच धोकादायक असू शकते. उदा. जुन्या पद्धती, खराब झालेले उपकरणे, किंवा योग्य देखरेखेचा अभाव.

पर्यावरण आणि हवामान :

काही वेळेस, हवामान आणि पर्यावरणाची स्थिती देखील स्फोट होण्याची कारणे असू शकते. उदा. जास्त तापमान, धूळ किंवा वायू प्रदूषण, ज्यामुळे स्फोट होण्याची शक्यता वाढते.

मानवी चुका :

कामगारांच्या चुकीमुळे किंवा दुर्लक्षितपणामुळेही स्फोट होऊ शकतो. उदा. चुकीचे ऑपरेशन, उपकरणे हाताळताना निष्काळजीपणा, किंवा सुरक्षा नियमांचे पालन न करणे.

बाह्य घटक :

काहीवेळा, नैसर्गिक आपत्ती, जसे की भूकंप, किंवा मानवनिर्मित आपत्ती, जसे की आग किंवा हल्ला, यामुळेही स्फोट होऊ शकतो.

उदाहरणार्थ, नागपूरमधील एका कंपनीमध्ये स्फोट झाल्याची बातमी आहे, जिथे स्फोटक पदार्थ पॅकिंग करताना स्फोट झाला, ज्यामुळे अनेक कामगारांचा मृत्यू झाला. या घटनेत सुरक्षा नियमांचे पालन न करणे, आणि चुकीच्या पद्धतीने प्रक्रिया करणे यांसारखी कारणे असू शकतात.

कारखान्यांमध्ये कामगारांचा होणारा मृत्यू हा अतिशय चिंताजनक विषय आहे. या प्रश्नाकडे शासन, प्रशासनाने व कारखानदारांनी गांभीर्याने बघणे आवश्यक आहे.नाहक कामगारांचा बळी जाता कामा नये.

कारखान्यातील कामगारांची सुरक्षा ही केवळ कायद्याची जबाबदारी नाही, तर ती सामाजिक आणि नैतिक जबाबदारी देखील आहे. कामगारांची सुरक्षा सुनिश्चित करण्यासाठी, कंपन्यांनी, शासनाने आणि कामगारांनी एकत्र काम करणे आवश्यक आहे.

लक्षवेधी छायाचित्र....

रात्रीची शाळा.....

(छाया : संजय दारमवार, मुंबई)

ज्योतिर्मय 📖 साहित्य

सुधीर कोर्टीकर : श्री विठ्ठल

रुक्मिणी मंदिर, आणि वारीची, संत परंपरेची गाथा आता जगभरात पोहोचणार असून काही वर्षात लंडन म्हणजेच युके येथे श्री विठ्ठल रुक्मिणीचे भव्यदिव मंदिर साकारणार आहे.

यानिमित्ताने एप्रिल १५ २०२५ ते जून २०२५,पंढरपूर ते लंडन अशी जगातील सर्वात मोठी आंतरराष्ट्रीय दिंडी निघणार आहे. यासाठी लंडन येथील श्री विट्ठल रुक्मिणी मंदिर टीम प्रयत्नशील आहेत. आंतरराष्ट्रीय ख्यातीचे शेफ विष्णू मनोहर, व्यवस्थापन तज्ञ व एलआयटी विद्यापीठाचे प्रधान सल्लागार मोहन पांडे हे नागपूरकर या मंदिराच्या समितीचे सदस्य असून भारतातील समन्वयक असतील. निधी संकलन व भारतातील ईतर तत्सम समन्वय संबंधित जबाबदाऱ्या यांना देण्यात आल्या आहेत.

याबाबत माहिती देताना शेफ विष्णू मनोहर म्हणाले, अमेरिका, युरोप, लंडन येथे अनेक भारतीय मंदिरे आहेत जसे की इस्कॉन, अक्षरधाम, बालाजी तसेच राजस्थान येथील देवतांची मंदिरे

परदेशात आहेत, पण एवढी जुनी संत साहित्य परंपरा असलेले पंढरपूर येथील मंदिर नाही. यासाठी वारी साता समुद्रापार नेण्यासाठी हा उपक्रम राबविण्यात येत आहे. वारीतील प्रेम, जिव्हाळा, सलोखा मी अनुभवला आहे. याचा लाभ जगभरात व्हावा ही प्रामाणिक ईच्छा आहे असे ते म्हणाले. परदेशात मॉरिशस, जर्मनी, न्यू जर्सी येथे भारतीय मंदिरे आहेत, पण वारीची परंपरा, विश्वमालक पांडुरंग यांचे मंदिर नाही, ही मराठी माणसाची खंत होती.

या प्रसंगी मोहन पांडे यांनी दिंडी यात्रा बद्दल माहिती देताना म्हटले की

खरेतर दिंडीतील पादुका विमानातून लंडन येथे जाऊ शकतात, पण सर्मापण म्हणून सुखी संसाराची वाट सोडून लाखो भाविक पायी वारी करतात, यासाठी सुमारे २२ देशातून १८००० किलोमीटर चा प्रवास करत ही दिंडी निघणार असून भक्तीची परंपरा भारताबाहेर पोहोचणार आहे. दिनांक, १५ एप्रिलला पंढरपूर येथून पादुका मार्गस्थ होणार आहे. दि. १८ एप्रिल रोजी भारत सोडून नेपाळ, चीन, रशिया, युरोप अशा २२ देशातून ७० दिवसात १८ हजार किमी एवढा प्रवास करत वाहनाने या पादुका घेऊन जाणार

राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघातर्फे मोतीबाग येथे भव्य रक्तदान शिबिर

ज्योतिर्मय 📖 साहित्य

पुणे- दख्खीप्रमाणे

यावर्षीही राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघ, भारतीय संस्कृती संवर्धक संस्था व कसबा भाग मोतीबाग नगर यांच्या संयुक्त विद्यमाने भारतरत्न डॉ बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या १३४ व्या जयंतीनिमित्त राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाचे पश्चिम महाराष्ट्र कार्यालय मोतीबाग, शनिवार पेठ या ठिकाणी भव्य रक्तदान शिबीर पार पाडले.यंदाचे हे शिबिराचे नववे वर्ष होते या शिबिरास, प्रमुख पाहुणे म्हणून ज्ञानदीप अकॅडमीचे संचालक महेश शिंदे उपस्थित होते

यावेळी राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाच्या कसबा भागाचे कार्यवाह राहुल पुंडे, मोतीबाग नगर कार्यवाह प्रमोद वसगडेकर,भारतीय संस्कृती संवर्धक संस्थेचे अध्यक्ष राजीव जोशी व कार्यवाह प्रसाद खेडकर यांची मुख्य उपस्थिती होती. एकूण १११ रक्तदात्यांनी रक्तदान केले.

शिबीर संयोजक सागर दरेकर यांनी प्रमुख पाहुण्यांचा परिचय करून दिला.भारतीय संस्कृती संवर्धन संस्थेचे अध्यक्ष राजीव जोशी यांनी महेश शिंदे यांचे भारतमातेची प्रतिमा देऊन स्वागत केले.

रक्तदान शिबीर यशस्वितेसाठी जनकल्याण रक्तकेंद्रचे डॉ रमेश कांबळे, जनसंपर्क अधिकारी संतोष अनगोळकर, आरती वैद्य, प्राची माने, सारिका नंदकर, गणेश

शिंदे, प्राची देशपांडे, किशोर पुट्टेवार, किरण जांबळे, संगीता दळवी, सुनंदा पवार, विश्वनाथ गायकवाड आदींचे सहकार्य लाभले.

ज्ञानदीप अकॅडमीचे संचालक महेश शिंदे रक्तदान शिबिराच्या उद्घाटन प्रसंगी म्हणाले, “शिका, संघटित व्हा आणि संघर्ष करा” हा डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा घोष

आजही अमूल्य आहे. “शिका” म्हणजे केवळ पुस्तकी शिक्षण नव्हे, तर विचारशक्ती आणि तर्कशक्ती वाढवणे. “संघटित व्हा” म्हणजे एकत्र येऊन सामूहिक शक्ती साधणे.परंतु “संघर्ष करा” याचा अर्थ अनेकजण चुकीचा घेतात. संघर्ष म्हणजे हातात शस्त्र घेऊन झुंजणे नव्हे,संघर्ष म्हणजे स्वतःमधील उणीवा ओळखून,

त्या भरून काढण्यासाठी केलेला सातत्यपूर्ण प्रयत्न. जगात टिकून राहण्यासाठी आणि मोठे होण्यासाठी प्रत्येकाला नवनवीन कौशल्यांची गरज असते.हे कौशल्य मिळवण्यासाठी स्वतःशीच झगडावे लागते,शिकावे लागते, प्रयत्न करावे लागतात. बोलणे, वागणे, निर्णय घेणे, संघटित होणे या प्रत्येक गोष्टीत

कौशल्य विकसित करावे लागते.एक पिढी जर योग्य कौशल्यांनी सज्ज झाली, तरच ती पुढच्या पिढीला योग्य दिशादर्शन करू शकते.

म्हणूनच भारताला खऱ्या अर्थाने महान बनवायचे असेल, तर प्रत्येकाने संघर्ष करून नवे कौशल्य मिळवले पाहिजे. संघटन ही केवळ संख्येवर नव्हे, तर तर्कशक्तीवर आणि कौशल्यावर अवलंबून असते.

बाबासाहेबांनी सांगितलेला संघर्ष हा स्वतःला घडवण्याचा संघर्ष आहे नवीन शिकण्याचा, आत्मविश्वास वाढवण्याचा, आणि समाजासाठी निरंतर परिवर्तन घडवण्याचा संघर्ष आहे. त्यांच्या या शिकवणुकीचे पालन करणे म्हणजेच त्यांना खरी आदरांजली अर्पण करणे “असे प्रतिपादन त्यांनी केले.

* लंडन, युके येथे होणार जगातील सर्वात भव्य श्री विठ्ठल रुक्मिणी मंदिर
* पंढरपूर ते लंडन सर्वात मोठी दिंडी निघणार..७० दिवस व २२ देशातून प्रवास
* विष्णू मनोहर व मोहन पांडे भारतातील समन्वयक

देऊन सर्वतोपरी मदत केली जाईल असे आश्वासन दिले आहे. यूके मधील ४८+ मराठी मंडळ, आखात, जर्मनी, आयर्लंड, अमेरिका येथील मराठी मंडळ संलग्न होत असून लवकरच भव्य मंदिर उभे करण्यात येणार आहे. तमिळ, कानडी, गुजराथी, तेलगू भाविकही या निमित्ताने जोडले जात आहेत. या लोकांना मराठी भाषा येत नाही पण अभंग म्हणता येतात.महाराष्ट्र राज्यातील सातशे वर्षांची जुनी परंपरा, राज्याचे आराध्य दैवत श्री विठ्ठल जगभरात पोहोचणार आहे !

या शुभकार्यास विठ्ठल पाटील यांनी १ किलो चांदी देऊन आशीर्वाद दिले आहे व प्रसिद्ध कीर्तनकार चारुदत्त आफळे यांनी पण संपुर्ण सहकार्याचे आश्वासन दिले आहे. याप्रसंगी युकेतील मॅचेस्टर येथील प्रसिद्ध आयटी ऊद्योजक संग्राम वाघ, नागपुरातील पर्यावरण तज्ञ व ऊद्योजक उत्कर्ष खोपकर, ऊद्योजक मिलींद देशकर, विजय जथे, यांनी या कार्यासाठी विशेष परिश्रम घेतले आहेत. अंतरराष्ट्रीय शेफ यांनी त्यांचे मित्र सुधीर कोर्टीकर यांना सर्व माहिती कळवलेली आहे.

‘शिर्डी वाले साई बाबा’ मालिकेत भूमिका पटकावणारा विनीत रैना म्हणतो: हा एक आध्यात्मिक प्रवास आहे

ज्योतिर्मय 📖 साहित्य सोनी एन्टरटेन्मेंट टेलिव्हिजन आपल्या ‘शिर्डी वाले साई बाबा’ या आगामी मालिकेच्या माध्यमातून तुमच्या टीव्हीच्या पडद्यावर भक्ती आणि श्रद्धेचा सुगंध घेऊन येत आहे. विनीत रैना हा प्रतिभावान अभिनेता या मालिकेत शीर्षक भूमिका करत आहे. ही मालिका प्रेक्षकांना एक आध्यात्मिक प्रवास घडवेल. मालिकेत हृदयस्पर्शी कथा, खास शिकवण आणि निर्मळ भक्तीचे क्षण असतील.

या मालिकेविषयी सांगताना विनीत रैना म्हणाला, “शिर्डी वाले साई बाबांची भूमिका करण्याची संधी मिळणे हा साईचाच आशीर्वाद आहे. साई बाबांच्या श्रद्धा आणि करुणा या मूल्यांच्या शिकवणीने मी नेहमीच प्रेरित झालो आहे. त्यामुळे साईची भूमिका करताना मी नतमस्तक आहे, भारावलो आहे. साईचे

दिव्य अस्तित्व पडद्यावर जिवंत करण्याची संधी मला मिळाल्याबद्दल मी कृतज्ञ आहे. माझ्यासाठी ही केवळ एक भूमिका नाही, तर हा एक आध्यात्मिक प्रवास आहे. आणि या सुंदर कहाणीचा एक भाग असल्याचा मला अभिमान वाटतो. प्रेक्षकांशी माझे सूर जुळतील आणि या भूमिकेच्या माध्यमातून आशा, शांती आणि सकारात्मकता या गुणांचा प्रसार होईल, अशी मी आशा करतो.”

ही मालिका साई बाबांची शिकवण देऊन प्रेक्षकांना एका अविस्मरणीय प्रवासाला घेऊन जाण्याची तसेच हृदयस्पर्शी कहाण्या आणि दिव्य सुजाणता यांची यथायोग्य सांगड घालण्याची हमी देते. हा आध्यात्मिक अनुभव आवर्जून घ्या बघा, शिर्डी वाले साई बाबा, लवकरच येत आहे, सोनी एन्टरटेन्मेंट टेलिव्हिजन आणि सोनी लिव्हर

साहित्याचे विद्यापीठ

— विद्यावाचस्पती विद्यानंद
Mobile: +917709612655
Email: vidyavachaspati.vidyamand@gmail.com

आनंदी पहाट...

अंतर्मनाची मुलभूत गरज विसरू नये

ज्योतिर्मय साहित्य

अंतरात्म्याला शांती मिळणे अत्यंत जरूरीचे असते, कारण त्यातच खरा आनंद असतो. आपल्या दैनंदिन गरजा भागवताना आपण केवळ शरीराचाच विचार करत असतो. अन्न, वस्त्र, निवारा ह्या तीनही गरजा खरे तर आपल्या शरीरासाठी आवश्यक असतात. आपल्याला त्या व्यतिरिक्त अजून एका गोष्टीची गरज असते, ती म्हणजे शांतीची. आपल्या अंतर्मनाला, अंतरात्म्याला शांती मिळणे मानसिक स्वास्थ्यासाठी अत्यंत आवश्यक असते. आपल्या दैनंदिन गरजांची पूर्तता करण्याच्या धावपळीत आपण आपली मुलभूत गरजच विसरून जातो, त्याची जाणीवच आपल्याला होत नाही. आपल्या जीवनातील सार कशात आहे, हे आपण स्वतःच शोधून काढायचे असते. त्याच्यासाठी आपल्या अंतरात्म्याचा शोध घेण्याची, त्याला समजून घेण्याची, त्याचा यथायोग्य विचार करण्याची जरूरी असल्याची आपल्याला जाणीव असलीच पाहिजे.

आपल्याला दैनंदिन जीवनात निरनिराळे अनुभव येत असतात, ज्यामुळे आपली मानसिकता बदलत असते. या बदलत जाणाऱ्या मानसिकतेच्या अनुशंगाने सकारात्मक विचार करण्याची जरूरी असते. अनेकदा आपले मन जुने सोडायला, विसरायला तयार नसते, तसेच ते नव्याची नवलाई देखील अनुभवू पाहत असते. खरे तर इथेच आपल्यातील निवड कौशल्याचे कसब दिसून येत असते. आपले अंतर्मन सौंदर्याच्या संकल्पनांना नवी दिशा मिळवून देण्याच्या प्रयत्नात असते. नवे काहीतरी हवे असे म्हणणारे एक मन एका दिशेने, तर जुने ते सोने म्हणणारे दुसरे मन त्याच्या अगदी विरुद्ध दिशेने विचार करत असते. असे जरी असले तरीही, प्रयोगशील मनाला नावीन्याची अनुभूति हवी असते, मग ते नव्याचाच अंगीकार करते.

श्री ब्रह्मचैतन्य गोंदवलेकर महाराज

ज्योतिर्मय साहित्य

धान्यामध्ये काही खडे असे असतात की, धान्यापासून ते वेगळे निवडता येत नाहीत. तांदळात पांढरे खडे असतात, ते निवडू गेले तरी निवडले जात नाहीत. त्याप्रमाणे साधू लोक हे आपल्यात असतात, त्यांना पाहू गेले तर ते आपल्यासारखेच संसारात वावरत असलेले दिसतात; पण खरे पाहता ते आपल्यापेक्षा

आरोग्य संजीवनी

साखरे ऐवजी गुळ का वापरावा

ज्योतिर्मय साहित्य

उसाचा रस आटवून गुळ तयार केला जातो. गूळ तयार करताना उसामध्ये असणारी विविध पोषकतत्वे, खनिजे, क्षार व व्हिटॅमिन्स गुळामध्ये टिकून राहतात. गुळामध्ये लोह, मॅग्नेशियम, पोटॅशियम, मॅंगनीज ही पोषकघटक मुबलक असून यात व्हिटॅमिन- , कॅल्शियम, जस्त, फॉस्फरस व तांबे यासारखी महत्त्वाचे घटकही असतात. याटिकाणी गुळ खाण्याचे फायदे याविषयी माहिती दिली आहे.

गुळ खाण्याचे हे आहेत फायदे

हिमोग्लोबिन वाढवते-*

१.०० ग्रॅम गुळामध्ये ११ लोहाचे प्रमाण असते. रक्तातील हिमोग्लोबिनचे प्रमाण कमी झाल्याने ॲनिमिया किंवा पांडुरोग होत असतो. अशावेळी हिमोग्लोबिनचे प्रमाण वाढण्यास गूळ फार उपयुक्त असते. रक्तदाब नियंत्रित ठेवतो- गूळ खाण्यामुळे ब्लडप्रेसर योग्य ठेवण्यास मदत होते. कारण गुळात मुबलक प्रमाणात पोटॅशियम असल्याने रक्तदाब नियंत्रित राहतो. पचनशक्ती सुधारते- गुळामुळे पचनशक्ती सुधारण्यास मदत होते. तसेच गूळ खाण्यामुळे नियमित पोट साफ होऊन बद्धकोष्ठता दूर होण्यास मदत होते.

स्त्रियांसाठी उपयुक्त- सर्वच वयोगटातील स्त्रियांसाठी गुळ खाणे उपयुक्त असते. कारण मासिक पाळी, अयोग्य आहार यामुळे स्त्रियांमध्ये हिमोग्लोबिनचे प्रमाण खूपच कमी

साखर खाणे चांगले की गुळ खाणे चांगले?

संकलन – डॉ. प्रमोद ढेरे (निसर्ग उपचार तज्ञ) पिंपरी-चिंचवड, पुणे. आरोग्यविषयक व्याख्याते व लेखक संपर्क – ९२ ७९ ६६९ ६६९

अध्यात्म

बुधवार दि.१६ एप्रिल २०२५

२

आनंदाची गुढी

ज्योतिर्मय साहित्य

शालिवाहन राजांची गोष्ट तर प्रसिद्धच आहे. शालिवाहनांच्या राज्यात अपार समृद्धी होती. पण त्यामुळे प्रजेत आळस आणि सैन्यामध्ये उत्साह आणि चपळता राहिलेली नव्हती. कुठलीही गोष्ट एकाच ठिकाणी वापर न होता पडून राहिली की ती गंजते किंवा बिनकामाची ठरते. तसेच शालिवाहनाच्या सैन्याचे झाले होते. शत्रूच्या आक्रमणाला तोंड देण्याचे सामर्थ्य त्यांच्यात राहिले नव्हते. अशातच शकांचे आक्रमण राज्यावर झाले. मग काय करायचे ? सैन्याला प्रशिक्षण द्यायचे किंवा नवे सैनिक भरती करायचे तर काही वेळ जाणारच. मग शालिवाहनांनी हजारो मातीचे सैनिक, हत्ती, घोडे तयार केले. त्याच्या साहाय्याने त्यांनी जुलमी अशा शकांचा पराभव केला. मग तो विजय लोकांनी गुढया तोरणे उभारून साजरा केला. तेव्हापासून शालिवाहन शक सुरू झाला. पण खरंच मातीचे सैनिक, हत्ती, घोडे लढले असतील का ? मला वाटतं त्याचा प्रतीकात्मक अर्थ आपण घ्यायला हवा. शालिवाहन राजाचे सैन्य मुनिकेसमान म्हणजे चैतन्यहीन, निरुत्साही झाले होते. त्यांच्यात मरगळ आली होती. मातीच्या सैन्यात प्राण फुंकणे म्हणजे त्यांच्यातील चैतन्याला आवाहन करणे, त्यांच्यातील स्वत्व, स्वाभिमान, शौर्य, देशाभिमान जागृत करणे. किती सुंदर अर्थ आहे हा !

जेव्हा जेव्हा समाजात अशी स्वत्वहीनता, मरगळ आणि गुलामगिरीची वृत्ती अंगवळणी पडते, तेव्हा तेव्हा त्या समाजात असेच प्राण फुंकावे लागतात. वर्षानुवर्षे गुलामी रक्तात भिनलेल्या समाजात असे चैतन्य समर्थ रामदास स्वामी, तुकाराम महाराज, छत्रपती शिवाजी महाराजांनी निर्माण केले म्हणूनच

उगवतीचे रंग

विश्वास देशपांडे चाळीसगाव मो. ९४०३७४९३९२

शिवाजी महाराजांना स्वराज्य निर्मितीची गुढी उभारता आली. स्वातंत्र्यपूर्व काळात असे चैतन्य लोकमान्य टिळक, महात्मा गांधी, पं नेहरू, लाल बहादूर शास्त्री, सरदार पटेल, डॉ आंबेडकर, स्वा सावरकर यांच्यासारख्या नेत्यांच्या आणि क्रांतिकारकांच्या तेजस्वी त्यागातून निर्माण झाले आणि स्वातंत्र्याची गुढी उभारली गेली. गुढी ही उंच उभारली जाते. ती आशाअपेक्षांचे प्रतीक असते. ती जणू आपल्याला सांगते, तुमचे ध्येय, आशा, अपेक्षा अशाच उंच असू द्या. त्यांना मर्यादा घालू नका. स्काय इझ द लिमिट ! आपल्या नवीन वर्षाचा आरंभ या सणाने होतो म्हणून वर्षारंभीचे उत्तम, उदात्त असे संकल्प मनाशी योजा आणि वर्षभरात आपल्या प्रयत्नांनी ते तडीस न्या. हाच गुढीपाडव्याचा संदेश आहे. कवयित्री बहिणाबाई फार सुंदर संदेश आपल्याला आपल्या कवितेतून देतात. त्या म्हणतात – गुढीपाडव्याचा सन, आता उभारा रे गुढी नव्या वरसाचं देनं, सोडा मनातली अढी गेली साली गेली आढी, आता पाडवा पाडवा

तुम्ही येरयेरांवी लोभ वाढवा वाढवा. या बहिणाबाईंच्या सांगण्याप्रमाणे मनातली अढी सोडून देऊन एकमेकांवरचे प्रेम वाढवू या.

आनंदाची गुढी उभारू या.

संतांना कसे ओळखावे?

वेगळे असतात. पुस्तकांतून साधूची लक्षणे पुष्कळ दिलेली असतात. पण त्याप्रमाणे आपण पाहू गेलो तर साधू ओळखता येईलच असे नाही. साधूचे एकच अचूक लक्षण सांगता येईल, ते हे की, जो सर्व ठिकाणी देवाला पाहू शकतो तो साधू. पण एवढ्यावरून आपल्याला तो ओळखता येईल का ? नाही; तर जेव्हा आपण साधू व्हावे, तेव्हाच आपल्याला साधूला ओळखता येईल.

जगात आपण कुणाचीच निंदा करू नये. आपण जेव्हा दुसऱ्याचे दोष पाहतो, म्हणजेच ते जेव्हा त्याच्याजवळ आहेत असे दिसतात, त्या वेळेस तेच दोष आपल्याजवळ सूक्ष्म रूपाने असतात असे समजावे; आणि आपण लगेच देवाला शरण जाऊन, ‘हे माझे दुर्गुण काढून टाक’, म्हणून त्याची करुणा भाकावी, आपण जेव्हा ‘जगात न्याय उरला नाही’ असे म्हणतो, त्या वेळेस आपल्याजवळ तो दोष आहे समजावे. म्हणून आपण कुणाचे दोष पाहू नयेत. आपण आपल्या स्वतःला आधी सुधारावे. चित्तशुद्धी केल्याशिवाय आपल्या मनात सर्व ठिकाणी भगवद्भाव उत्पन्न होणार नाही. म्हणून जेव्हा जेव्हा आपल्याला

दुसऱ्याचे दोष दिसतात, तेव्हा आपलेच चित्त अशुद्ध आहे असे समजून आपण परमात्म्याची करुणा भाकून त्याला शरण जावे, आणि ‘माझे चित्त शुद्ध कर’ अशी त्याला विनंती करावी. असे केले म्हणजे आपले चित्त शुद्ध होत जाते, आणि मग भगवंताची प्राप्ती व्हायला वेळ लागत नाही.

जे मिश्रण आहे ते पचायला कठीण असते; उदाहरणार्थ, भाजणी. मिश्रण नसलेले एकच शुद्ध अन्न पचायला सोपे असते. हे जसे खरे, त्याचप्रमाणे आपले अंतःकरण अगदी शुद्ध असावे, म्हणजे ते सर्वामध्ये लवकर मिसळते. पण आपल्या अंतःकरणामध्ये स्वार्थाचे मिश्रण असल्यामुळे ते सर्वांमध्ये समरस होऊ शकत नाही. शुद्ध अंतःकरणाच्या माणसाचे चालणे हळू, आणि बोलणे मूढ असते. तो सर्वांना प्रिय होतो. जगातले आपले समाधान किंवा असमाधान, ज्या वृत्तीने आपण जगाकडे पाहतो त्यावर अवलंबून असते. ‘माझ्याकरिता मी नसून, मी लोकांकरिता आहे. माझ्याकरिता जग नसून मी जगाकरिता आहे,’ ही वृत्ती आपण ठेवावी.

सर्व चराचर भगवद्रूप जो पाहतो तो साधू.

विभावरी कुलकर्णी, मो. ८०८७८१०१९७

रघुनायका, मागणे हेचिं आता

ज्योतिर्मय साहित्य

चेहराच सांगू लागला. “अहो ताई, आपल्याला देव भेटायला हवा असतो तो आपल्या टर्मस वर! आपल्याला हवा तसा! आपल्याला हवा तेव्हा! हो की नाही? आपल्याला नको असताना तर देवही नको असतो. हो नं?

“सदा सर्वदा योग तुझा घडावा’ श्लोक शाळेत मराठी शिकवण्यासाठी शिकवलेला असतो आपल्याला, नाही? आणि, आपण स्वतः ठरवून देवाच्या दर्शनाला जायचे म्हणजे सगळे कसे सुखावह, आरामात व्हायला हवे म्हणजे ‘देवदर्शन छान झाले’ असे वाटते. आपल्या अपेक्षा अगदी इथपासूनच सुरू होतात, नाही? ‘तुझे कारणी देह माझा पडावा’ श्लोक तर केवळ चाल शिकवण्यासाठी शाळेत शिकवलेला असतो, नाही?

ताईना आता धक्क्यावर धक्के बसत होते.

“ताई, तुम्ही देवदर्शन करता ना ते तुमच्या मागण्या मी पुरवीन या आशेने. संतांनी देवदर्शनाला महत्त्व दिले ते आत्मज्ञानानंतर. ते आत्मज्ञान-बित्मज्ञान राहू द्या बाजूला. पण काही त्रास झाला नाही, काही भीती नसेल, कुठली धास्ती नसेल तर मी आठवतो का तरी तुम्हाला? माझ्याकडे आल्यावर पहिले काय करायचे तर नमस्कार आणि लगेचच दुसरे काय करायचे तर आधीच मनात लिस्ट आउट करून आणलेल्या मागण्या मागायच्या...एकापुढे एक. हो की नाही?

खरे सांगा? तुम्ही देवळात मला भेटायला येता की तुमची स्वप्ने पूर्ण करवणाऱ्याला लाच द्यायला येता? पाव किलो पेढ्यांत मी ऐश्वर्य द्यायला तयार होतो ते केवळ ‘करुणा’ हा माझा स्थायीभाव आहे म्हणून. मी वेडा आहे म्हणून नव्हे. नाहीतर, कर्माचा सिद्धांत मला तुमच्यापेक्षा चांगला कळतो.

माझे अनुसंधान नित्य टिकवा; म्हणून नाम घ्या, असे संतांनी सांगितले. त्यांचे फोटो तुम्ही घरात दंगता. पण रंगेत पाऊण तास उभे राहावे लागले तर गप्पा मारायला तुम्हाला माणूस लागते, नाहीतर डोके खुपसायला मोबाईल लागतो. त्याऐवजी नाम घेणे होत नाही. खरे की नाही?

आणि काय हो, ‘जे होते ते त्याच्या इच्छेने’ यावर मुला-नातवंडांना मोठे लेक्चर देणारे तुम्ही – तुम्हाला इतकेही वाटत नाही का की माझ्या दर्शनाला येण्यासाठी समजा कधी कष्ट पडलेच तरी ते एक प्रकारचे तपच आहे? आपले तितके भोग सरले असा का नाही हो विचार करत तुम्ही?....”

आणि तो आणखी काही बोलून गेला आणि अचानक गर्दीत मिसळून दिसेनासा झाला.

ताई त्याच्या मधाल पण डोळे उघडणाऱ्या शब्दांत इतक्या गुंगल्या होत्या की सुकवातीला ‘देवाला’, ‘देवाचे’ असे देवाबद्दल बोलणारा तो मोरपीसवाला शेवटी शेवटी ‘मी’, ‘मला’, ‘माझ्या’ असे प्रथमवचनात बोलत होता हेच त्यांच्या वेळेवर लक्षात आले नाही.

आणि जेव्हा हे भान आले तेव्हा तो मोरपीसवाला समोर दिसत नव्हता. फक्त तो उभा होता त्या जागी एक मोरपीस मात्र पडलेले होते.

हे उमगले आणि ताईच्या पायांतील त्राणच गेले. त्या तशाच खाली बसल्या. आजूबाजूची माणसे आणि आवाज त्यांच्या जाणिवेतच उरले नव्हते. त्यांच्या डोळ्यांसमोर होता तो तोच सावळा मोरपीसवाला! आणि कानात गुंजत होता तो त्याचा मधाळ आवाज! मग डबडबलेल्या डोळ्यांनी त्यांनी ते मोरपीस उचलले आणि कपाळाला लावले. तो उभा होता तिथली धूळ कपाळी लावली. मग मंदिरातील गाभाऱ्याकडे वळून पाहू लागल्या. जणू त्यांची नजर मंदिराची भिंत भेटून भिंतीपल्याडच्या देवाला पाहत होती. तिथे पाहात दाटल्या गळ्याने त्या इतकेच म्हणाल्या :

“पुन्हा अशी तक्रार करणार नाही रे! पुन्हा तुला वेगळा मानणार नाही रे! आता अनुसंधान सोडून राहणार नाही रे! फक्त... उपेक्षू नको गुणवंता अनंता, रघुनायका, मागणे हेचिं आता.”

जय जय रघुवीर समर्थ

दासबोध स्तवन

उज्वला धर्माधिकारी, पुणे, मो. ७५८८८२ ३५६४६

स्वगुण परीक्षा

ज्योतिर्मय साहित्य

विषय शब्दाचा अर्थ पाहू गेल्यास ‘विशेषण सिंचन्ति इंद्रियाणि मनश्च’ ‘ ज्याच्या ठिकाणी इंद्रिये व मन बुडून जातात मग होतात म्हणजे इंंद्रीयभोग अर्थात देहातून सुख घेण्याची आवड. कधीही समाधान न होणाऱ्या आशेच्या सांखळीने माणूस बांधलेला असतो. भगवंताचा विसर पडणे म्हणजे वाईट काळ समजावा. आत्मबुध्दी विसरून देहबुद्धी त जाण म्हणजे स्वर्गातून नरकात पडण्या सारखे आहे. समर्थानी दहाव्या ओवी पासुन अठराव्या ओवी पर्यंतचा प्रवास म्हणजे शरिराच्या जन्माची क्रीया ते समजून घेत असताना आपल्याला आपल्याच शरीराची किळस येते. शरीर वरवर कितीही चांगले वाटलेतरी त्यात डोकावून पहाता ते किती घाणीचे साम्राज्य आहे. हे वरील ओव्या वाचताना खात्री पटते. घाणीने भरलेले हे शरीर कितीही निर्मळ करायचा प्रयत्न केला तरी ते स्वच्छ होत नाही. समर्थानी डोकं या अवयवाला मात्र ऊतंगात म्हणलं आहे. मल मुत्र ओक हे जर शरिराचे झाले नाही तर मुग्ध लवकरच मेलेल. **क्रमशः**

अठ्ठावीस ओव्याच्या पुढे तर आईच्या गर्भात जीवाचे कसे हाल होतात याचे वर्मन केले आहे. आईच्या गर्भात असताना मुल सोह,सोहमू असं म्हणते मी तो आहे मी ईश्वर आहे. आणि बाहेर पडल्यावर ते “कोहं कोहं “ म्हणू लागते.जीवाला देहबुद्धी येते. व स्वरूपूपाची जाणीव मावळू या लागते. देह विकार विकसीत होऊ लागला की सुखदुःखाचे हेलकावे बसु लागतात. यातुन सुटण्याचा ऐकचं मार्ग तो म्हणजे “भगवंताला शरण जाणे“

सन्माननीय वाचक मंडळी तुमच्या सगळ्यांच्या प्रोत्साहनाने व समर्थांच्या आशिर्वादाने आज तिसरा दशक तुमच्या हाती देताना खुपच आनंद होत आहे गेल्या दोन महिन्यांत माझ्याच शरिराच्या काही भागाने असहकार पुकारल्यामुळे मी तुमच्या समोर व्यक्त होऊ शकले नाही. त्याबद्दल क्षमस्व

नीतिशतक निरूपण

अनुवाद आणि निरूपण ह.भ.प.चंद्रहास शास्त्री सोनपेठकर

ज्योतिर्मय साहित्य

वाच्छा सज्जनसङ्घे परगुणे प्रीतिगुरौ नम्रता विद्यायां व्यसनं स्वयोषिति रतिलोकापवादाद्भयम् । भक्तिः शूलिनि शक्तिरात्मदमने संसर्गमुक्तिः खले येष्वेते निवसन्ति निर्मलगुणास्तेभ्यो नरेभ्यो नमः ।।

अर्थ – जे लोक सत्संगतीची इच्छा करतात, दुस-याच्या गुणांविषयी स्नेहभाव बाळगतात, गुरुच्या प्रती विनम्र असतात, ज्यांना ज्ञानाचे व्यसन असते, आपल्या पत्नीवर प्रेम करतात, लोकनिंदेचे ज्यांना भय वाटते, त्रिशूलधारी भगवान शंकरांची आराधना म्हणजे भक्ती करतात, ज्यांची शक्ती आत्मसंयमासाठी आहे, जे दुष्टांच्या संसर्गापासून दूर राहतात, असे निर्मल गुण ज्यांचे ठायी राहतात, त्यांना आमचा प्रणाम आहे.

या श्लोकाद्वारे कवीश्रेष्ठ भर्तृहरिंनी सज्जनांना प्रणाम केला आहे. सत्संगतीची इच्छा, समोच्या व्यक्तीच्या गुणांचा आदर इत्यादि गुण, जे सज्जनांचे ठायी सहजपणेच असतात, त्या गुणांची चर्चा भर्तृहरिंनी येथे केली आहे.

॥ श्री राम कथा ॥

वक्ते : आदरणीय श्री चैतन्य महाराज देगलूरकर

ज्योतिर्मय साहित्य

पार्वती म्हणाली की मग सरळ भेटावेना ? सोबत रडण्याची काय गरज ? राम म्हणाले मला सीतेची चिंता नाही. रावण सीतेला स्पर्श करू शकत नाही. कारण कुबेराच्या सुनेवर बलात्कार केल्यावर, ब्रम्ह देवाने त्यास शाप दिला आहे की, तु पाप वासनेने एखाद्या स्त्रीस स्पर्श केला की तू भस्म होउन जाशील. तेव्हा सीते साठी रडण्याची गरज नाही. पण इथे हे दिव्य कर्षीच्या

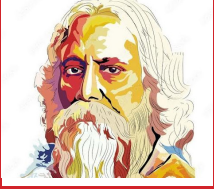
स्पर्शाच्याच लाभास सिता मुकली आहे. म्हणून मी रडतो आहे.

सीता गर्भवती असताना तिचा त्याग केला, तो तिला या महात्म्यांना सहवास लाभाना म्हणून केला. आणि मी मात्र आता या सुखापासून वंचित राहील, म्हणून आता दुसऱ्यांदा राम रडतात.

प्रभू तुला उद्याच वनात पाठवितो असे म्हणाले.डोहाळे पुरविल्या जात आहेत हे पाहून सीता सुखावली.

राम सीतेच्या महालातून बाहेर पडले. त्यांचे मित्र (गुप्त हेर) यात एक भद्र नावाचा होता तो भेटला.त्यास राज्य कसे चालले आहे?. सीते बद्दल काय मत आहे? असे विचारताच, तो अचानक स्तब्ध झाला. स्पष्ट काय ते बोल असे म्हंटल्यावर तो म्हणाला. लोक म्हणतात की, इतके दिवस सिता रावणा कडे राहिली असताना, रामांनी सितेस महाराणी म्हणुन गादीवर कसे बसू दिले. ? हे ऐकताच श्री रामांनी सर्व हेराना जाण्यास सांगितले. आणि रामांनी बुद्धी पूर्वक निर्णय घेतला. केवळ लोकांच्या भरीस पडून ते कधीच निर्णय घेत नसत.

क्रमश

रवींद्रनाथ टागोर

विश्वास देशपांडे,
चाळीसगाव
मो. ९४०३७४९९३२

रवींद्रनाथ टागोर : वारसा आणि कार्य

ज्योतिर्मय 📖 **साहित्य**

तिच्या लग्नाला पंधरा वर्षे झाली आहेत परंतु या पंधरा वर्षात तिने आपल्या घरच्यांना कधीही जाब विचारला नाही. तो जाब या पत्रातून आपल्या नवऱ्याला ती विचारते आणि या पत्रात तिची भाषा अधिकाधिक धारदार होत जाते. तेच स्त्रीर पत्र हे पत्र आपल्याला अंतर्मुख करतंच पण त्या काळातील स्त्रियांच्या परिस्थितीवर आणि सनातनी पुरुषी मानसिकतेवर कोरडे ओढतं. मृणालने आपल्या नवऱ्याला लिहिलेल्या या पत्रातून स्त्रियांनी स्वतंत्र आणि मुक्त जीवनाचा कसा विचार करायला हवा आणि आपला आत्मसन्मान कसा जपायला हवा हे नकळत रवींद्रनाथ आपल्यापुढे ठेवतात.

या पत्रात ती शेवटी म्हणते, आज मी बाहेर आलेय. आणि बाहेर आल्यावर मला कळलं की माझ्या गौरवाला ह्यापरती दुसरी जागा नाही. माझं दुर्लक्षित रूप ज्याच्या नजरेत भरलं तो ह्या संपूर्ण सुंदर आकाशातून मला निरखतोय. आता मधली सून संपली. ती पुढे म्हणते, तुम्हाला वाटत असेल की मी मरायला निघालेय- भिऊ नका. अशी जुनी थट्टा मी तुमच्याशी करणार नाही. मीराबाईही माझ्यासारखीच बाईमाणूस होती. तिची बेडीही काही कमी वजनाची नव्हती. तिला जगण्यासाठी मरावं लागलं नाही. मीराबाई गाताना म्हणाली होती, ‘‘ सोडून दे आईबाप, सोडून दे जे जिथं असेल ते. प्रभू, मीरा आता गुंतलीय. आता जे व्हायचं ते होईल. ‘‘ हे गुंतणं म्हणजेच जगणं. मीही जगेन. मी जगलेच.

अशा या रवींद्रनाथांच्या जिवंत आणि जोमदार व्यक्तिरेखा. वाचकांना हलवून सोडतात, अंतर्मुख करतात. या कथांना शंभर वर्षे होऊन गेली तरी त्यांचे सौंदर्य, त्यांच्यातील सच्चेपणा आजही टवटवीत आहे. त्यांच्या कथेतील या स्त्रिया दुःख सोसतात, प्रसंगी मृत्यूला कवटाळतात पण स्वाभिमानशून्य जिणं जगत नाहीत, लाचार होत नाहीत. स्त्रीजातीची एक प्रतिष्ठा त्या जपतात. टागोरांच्या कथांमधून स्त्रीची प्रतिमा उजळून निघते.

जात्यावरच्या ओव्या.....

नातेसंबंध : बहिण-भाऊ

बहीण भावंड
एका भाकरीचा काला ,
आली परक्याची नार
इन केला वाला वाला || ३२||

बहिण भावंड
एका झाडाची संतर
आली परक्याची नार
इन पाडलं अंतर || ३३||

संदर्भ : कै. गवणाबाई बोराडे
संकलन : सौ मनोरमा बोराडे

साहित्य-संस्कृति

मध्यरात्री हिंडणारा सूर्य - सुरेश भट

ज्योतिर्मय 📖 **साहित्य**

सुरेश भट एक झंझावात होता. ते एका गझलेत म्हणतात मध्यरात्री हिंडणारा सूर्य मी. विजा घेऊन येणाऱ्या पिढीशी सुसंवाद करणारा हा कवी. गझलकार म्हणून ते नंतर प्रस्थापित झाले. आधी ते चांगले कवी होते. गझलकाराने आधी चांगला कवी असलेच पाहिजे असे त्यांचे मत होते.

अडीच वर्षांचे असताना त्यांना पोलिओ झाला. त्याकाळी पोलिओला इलाजच नव्हता. वडील डॉक्टर असले तरी ते सुरेश भटांना झालेला पोलिओ बरा करू शकले नाहीत. ते जन्मभर अधूच राहिले. उजवा पाय काही बरा झाला नाही. अमरावती येथे जन्मलेला हा हिरा आईमुळे कवी गझलकार झाला. आई कवितांची भोक्ती. त्यांना कवितेची खूप आवड. अनेक कविता त्या गुणगुणत. त्यामुळेच की काय सुरेशारावांना कवितेची ओढ लागली. १५ एप्रिल १९३२ ही त्यांची जन्मतारीख. आणखी सात वर्षांनी त्यांची जन्मशताब्दी येते. गझलकारांच्या पिढ्या त्यांनी घडविल्या असे म्हणतात, नवोदित गझलकाराला ते हाताला धरून गझल लिहायला शिकवीत. याचा अर्थ शब्दशः घेण्याची गरज नाही. गझलकार पूर्णतः तयार होईपर्यंत ते त्याला शिकवीत. त्यांचा पत्रव्यवहारही दांडगा

होता. त्यांना आलेल्या प्रत्येक पत्राला उत्तर देणे हे आपले कर्तव्य आहे, असे ते समजत.

त्यांच्यावर बौध्द धर्माचा प्रेरित झालेले असल्याने व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या प्रभावाने त्यांनी आयुष्याच्या अखेरीस बौध्द धर्म स्वीकारला. तरी त्यांच्या गझलेतून कोणताही धर्म दिसत नाही. ते अधू झाल्याने म्हणा किंवा धर्माच्या छायेत न राहण्याच्या त्यांच्या प्रवृत्तीने त्यांनी आयुष्याच्या उत्तरार्धात बौध्द धर्माचा स्वीकार केला. भाऊ लोखंडे याच्या उपस्थितीत त्यांनी बौध्द धर्म अंगीकारला. भन्ते सुरई ससाई यांनी त्यांना धम्मदीक्षा दिली होती. बाबासाहेबांना ते आपली प्रेरणा मानत असल्याने व बाबासाहेबांनी बौध्द धर्माचा स्वीकार केल्याने त्यांनी हा धर्म स्वीकारल्याचे त्यांच्या पुत्राने चित्तरंजनने सांगितले. आपला देह अगडबंब असला तरी त्यांचे मन कोमल होते. अत्यंत तरल भावनांच्या गझल ते लिहू शकले. तरुण आहे रात्र अजुनी, मेंदीच्या पानावर

प्रकाश रामचंद्र क्षीरसागर
९०११०८२२९९

अशा अनेक रचना त्यांनी लिहिल्या. त्या आशा भोसले, लता मंगेशकरांनी गायल्या. आईवर त्यांची भक्ती होती. आई त्यांचे प्रेरणास्थानच म्हटले तर वावगे ठरणार नाही. अपंग राहिल्याने

त्यांना मैदानी खेळ खेळता आले नाहीत. आपल्या मुलाला खेळत येत नाही याचे दुःख त्या माऊलीला होत असे. माणसाला कुठला तरी छंद असावा या भावनेने त्या माऊलीने त्यांना बाजाची पेटी भेट दिली होती. वडील श्रीधरपंत देखील संगीत रसिक होते. आपल्या मुलाला संगीताची आवड हे लक्षात आल्यावर श्रीधरपंतांनी सुरेशला संगीताचे रीतसर शिक्षण द्यायचा निश्चय केला. शाळेच्या बँडपथकात सुरेश बासरी वाजवायचा. प्रल्हादबुवांच्या तालमती सुरेश भटांचे संगीत शिक्षण सुरू झाले.

सुरेश भटांनी गायनकलाही आत्मसात केली होती. ते चांगले गायक होते. आता ही गोष्ट कित्येकांना पटणार नाही.

परंतु त्यांचा गायनाचा कार्यक्रम २० फेब्रुवारी १९८४ रोजी अमरावतीत झाला होता. त्यावेळी त्यांना हार्मो नियमवर पं. हृदयनाथ मंगेशकर यांनी साथ केली होती. विदर्भातील अंध संत आणि ज्ञानेश्वर कन्या गुलाबराव महाराज यांचा गानसोपान ग्रंथ आणि विष्णू नारायण भातखंडे लिखीत संगीत

खंडचा त्यांनी अभ्यास केला होता. १९५२ मध्ये त्यांनी तबलावादनाची कला आत्मसात केली. ते ढोलकीही उत्तम वाजवीत. पंप् लंघयते गिरीम या उक्तीप्रमाणे त्यांनी व्यायाम करून दुसरा पाय व शरीर तंदुरुस्त बनविले. अमरावतीत रेल्वेस्थानकाजवळचा उड्डाणपूल ते चढत.

सुरेश भट अमरावती येथेच शिकले. बी.ए. च्या अंतिम वर्षाला ते दोनदा नापास झाले तरी त्यांनी शिक्षणाचा नाद सोडला नाही. अखेर १९५५ मध्ये ते बी. ए.ची परीक्षा पास झाले. ते शिक्षक झाले म्हणून तर त्यांच्या हाताखाली अनेक गझलकार तयार झाले. त्यांचे कविता लेखन सुरू झाले. त्यांच्या कवितांची चोपडी हृदयनाथ मंगेशकरांना सापडली. त्यातील कविता वाचून त्यांनी सुरेश भटांनाच गाठले. त्यांच्या उत्तम कवितांना चाली लावल्या. गर्डचिरोली येथे भरलेल्या विदर्भ साहित्य संमेलनाचे ते अध्यक्षही झाले. असे असूनही गझलेला अजूनही मानाचे स्थान नाही. माधव ज्युलियन यांनी गझल मराठीत आणली असे असताना सुरेश भटांनी त्याचा वटवृक्ष केला. माधव ज्युलियन यांनी वृत्तबध्द गझल लिहिल्या. मात्र तंत्रशुध्द गझल लेखनाचा मान सुरेश भटांचाच. ते खरोखरच झंझावातासारखेच होते.

जल्लोष जयंतीच्या कार्यक्रमात २६ नोव्हेंबर चित्रपटाच्या ट्रेलरला छान प्रतिसाद

ज्योतिर्मय 📖 **साहित्य**

मुंबई – राष्ट्रनिर्माते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर विचार महोत्सव समिती आणि भिमोत्सव समन्वय समिती वरळी यांच्या संयुक्त विलिमाने आयोजित डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या १३४ व्या जयंतीनिमित्ताने वरळीच्या जांभोरी मैदानात आयोजित जल्लोष जयंतीचा या कार्यक्रमात लवकरच प्रदर्शित होणाऱ्या २६ नोव्हेंबर या मराठी चित्रपटातील अनिकेत विश्वासराव, भारत गणेशपुरे, डॉ. जुई जवादे व बालकलाकार आदी कलाकार तसेच चित्रपट दिग्दर्शक सचिन उराडे, निर्माते अनिल कुमार जवादे आणि कार्यकारी निर्माते निलेश ओंकार आदी मान्यवरांनी भेट दिली व सर्वाना भीमजयंतीच्या शुभेच्छा देऊन थिएटरमध्ये ९ मे रोजी प्रदर्शित होणाऱ्या २६ नोव्हेंबर हा चित्रपट बघण्याचे आवाहन केले आहे. लोकवृत्त प्रॉडक्शन्स प्रायव्हेट लिमिटेड व एंटायटी वन एंटरटेन्मेंट सोल्युशन्स प्रायव्हेट लिमिटेड आयोजित २६ नोव्हेंबर या चित्रपटाच्या विशेष पत्रकार परिषदेत कलाकार व तंत्रज्ञ बोलत होते. मराठीमध्ये सातत्याने वेगवेगळे

विषय येत असून त्याची दखल घेतली जात असल्याचे अभिनेते अनिकेत विश्वासराव यांनी सांगितले तर सिनेमात पहिल्यांदा भूमिका केली, पण त्यातून खूपकाही शिकायला मिळाल्याचे समाधान आहे असे अभिनेत्री डॉ.जुई जवादे यांनी सांगितले. अत्यंत गर्दी असलेल्या या कार्यक्रमांत सिनेमाच्या ट्रेलरने उपस्थितांची जोरदार वाहवा मिळवली. सिनेमातील कलावंत व तंत्रज्ञ यांनी आपल्या सिनेमातून मांडलेल्या महत्त्वपूर्ण विषयांचे विवेचन केले.

“हा चित्रपट प्रेक्षकांना केवळ

भावनिक करणार नाही, तर त्यांना त्यांच्या हक्कांसाठी लढण्याची नवी प्रेरणा देईल. संविधान दिन १५ ऑगस्ट आणि २६ जानेवारीप्रमाणे मोठ्या प्रमाणावर साजरा व्हावा, हीच आमची इच्छा आहे.” अशी भावना दिग्दर्शक सचिन उराडे यांनी व्यक्त केली. तसेच “हा सिनेमा नागरिकांना त्यांच्या अधिकारांची जाणीव करून देण्यासाठी उभा राहिलेला एक प्रेरणादायी आवाज आहे.” असे अनिल कुमार जवादे आणि निलेश ओंकार यांचे एकमत आले. या चित्रपटात अनिकेत विश्वासराव, सयाजी शिंदे, विजय पाटकर, गणेश यादव, मुश्ताक खान, भारत गणेशपुरे, किशोर चौगुले, डॉ. जुई जवादे डॉ. विलास उजवणे आणि अंजली उजवणे यांसारखे प्रतिभावान कलाकार प्रमुख भूमिका साकारत आहेत. चित्रपटाच्या मार्केटिंग आणि स्टूटंजी प्रमुखाची धुरा श्री. गिरीश वानखेडे यांनी प्रभावी सांभाळली आहे.या कार्यक्रमांत चित्रपटाच्या ट्रेलरला जबरात दाद मिळाली. अत्यंत प्रभावी विषय व तगडी स्टारकास्ट असलेला हा सिनेमा ९ मे रोजी संपूर्ण महाराष्ट्रात प्रदर्शित होणार आहे.

शिक्षकांसाठी प्रेरणा प्रबोधन देणारा “गारांचा पाऊस“

ज्योतिर्मय 📖 **साहित्य**

स्वप्नांची भागीदारी माणसाला आपल्या मनातलं बोलावं असं वाटायला वातावरण निर्माण करणं ही फार कौशल्याची गोष्ट आहे. आपल्याला अशी माणसं माहितच असतात की जी दुसऱ्याला तोंड उघडू देत नाहीत. आपण बोलणं आणि दुसऱ्याच मनापासून ऐकणे ह्या दोन्ही गोष्टी गरजेच्या आहेत. पालक शिक्षणाच्या भाषेत अशा ऐकण्याला किंवा म्हणतात.मुलांच्या ह्या स्वप्नांमध्ये सहभागी होणे आपल्याही स्वप्नाच्या चढ उताराबद्दल त्यांच्याशी बोलणं कायमचाच संवादाचा विषय राहायला हवा. मग उदास सकाळ उजाडणार नाही.

संवादासाठी, आनंदासाठी अमेरिकेतला ही बातमी आणि अशा अनेक गोष्टी अनुभवातून व्यक्ती जेव्हा इतरांना तळमळून सांगतो तेव्हा ते फक्त समोरच्याला शहाणे करण्यासाठी. संवाद घडावा. अगदी सामन्यातील सामान्य माणसाला सुद्धा एखादा विषय आपला वाटावा त्यात त्यानं रस घ्यावा त्यात त्याने काही करावं करत रहावं याची फार गरज आहे. गोष्टीत आनंद घ्यायची माधुरी कळायला हवी.

वाचनाचं वेड पुस्तकांना जपायला नीट ठेवणं ही पण एक कला आहे. वाचलेल्या पुस्तकातलं काय आवडलं हे लिहून ठेवायला आपण स्वतः मुलांना शिकवायला हवं. पुस्तक अदलाबदली करूनही वाचता यायला हवीत.

आपण क्रूर होतो तेव्हा पालकत्वाचा लेख . मुलांच्या मनातील गोंधळ समजावून न घेता आपण आपल्याला हवं ते घडवण्याचा प्रयत्न करतो, त्यासाठी आरडाओरड करतो, मारपीट करतो. तेव्हा मुलाला आपण हाच धडा देतो नाही का ? मोठ्या माणसाचे सगळे अन्याय अत्याचार मुकाट्याने सहन केले पाहिजेत हे मुलांना न शिकवता आम्ही क्रूरपणा केला तर तुम्हीपण उलट तो करा म्हणजे आमचे डोळे वेळेवर उघडतील अस शिकवायला हवं.

पुस्तक परीक्षण

सौ. जयश्री अर्जुन मुंडे
अंबाजोगाई

कल्पकता आपलं ज्ञान हे समुद्रकाठ वाळूतल्या एका कणा एवढे आहे. समुद्रातल्या पाण्याच्या एका थेंबा एवढे. अशीच विचारसरणी मुलांच्या मनावर बिंबवायला हवी तरच ते ज्ञान पिपासू बनतील.

बोब मारायची पालकांनी समाजात वावर्ताना ही पालकपण लक्षात ठेवलं पाहिजे .

सार्वजनिक ठिकाणी गर्दीतून जाताना आपलं आजुबाजूला लक्ष असलं पाहिजे आणि असं वागणाऱ्या जोरदार शिष्या देऊन उघडं पडता यायला

पाहिजे. ही सामाजिक जाण आपण वाढवली नाही तर संकोच वाटणाऱ्या आपल्या मुलीचे भर रस्त्यात कडेफाडायला फेडायला गिधाड कमी करणार नाहीत आणि हळूहळू परदुःख मुर्दाड बनत चाललेली समाज मन त्याचं काही खाजगी असेल असं म्हणून दुर्लक्ष्य करताना दिसतात.

ज्याच्या त्याच्या ठेचा आकर्षण वाटणारी गोष्ट कंटाळा येईपर्यंत केली तर तिच्यातून लवकर सुटका होते.

वाईट काय ते टाळायला हवं असेल तर चांगलं काय ते मुलांना माहीत हवं त्याचा अनुभव हवा. त्याची ओळख जाण हवी. चांगलं वाचन असलं की मेंदू चांगल्या गोष्टींवर प्रभुत्व मिळवतो.आपल्याही जाग्यात आपण नाही का शिकत की काही गोष्टीच शिकणं आणि नंतर ते विसरण हाच योग्य मार्ग असतो शिकण्याचा. ठेच लागल्यानंतर आपण कुणाजवळ जाऊन बसाव बोलाव मनभोक्त करावं

अस मुलाना वाटलं तर त्यांनी आपल्याजवळ यावं इतकी आपल्या मनाची दार आपण उघडी ठेवू शकतो, ठेवायला

हवीत. न्याय अन्याय आपल्याला अन्याय टोचत कसे नाहीत? करणाऱ्यांनाही आणि ज्यांच्यावर होतो त्यांनाही ? आपल्याला माणुसकी कळते, कर्तव्य कळत निष्ठा कळते, प्रामाणिकपणा कळतो, त्याग कळतो दान कळते पण न्याय अन्याय विचार आपण कितपत करतो? जागतिक पातळीवर युद्ध नको कौटुंबिक पातळीवर

हिंसा नको मारामाऱ्या नकोत अत्याचार नकोत हे ठामपणे म्हटलं पाहिजे, मुलांच्या मनात रुजवलं पाहिजे. नाहीतर हिंसा चोरपावलांनी आपल्या चिमण्या गोड छोट्या मुलीच्या मनातही शिरते आहे, याकडे आपलं दुर्लक्ष होईल.

आय मेसेज वरवरचे मॅनर्स आणि वरवरच बोलणं या पलीकडे मानस ओळखायला मुलांनी ही शिकायलाच पाहिजे. रागाने बोलणाऱ्या शिक्षकांच्या मनातला प्रेमाचा शोध लागला की ते बोलण प्रेमळ वाटतं. आपल्या पा लकपनाताल चांगलं काय वॉईट काय कशाने मुलांचे भले होईल कशाने नुक्सान होईल याबद्दल जागृत बनणे स्वतःला अगदी जवळून ओळखायला शिकणे मुल काय आहे हे समजून घेणं यातून इथल पालक शिक्षण फुलायला हवं.

भूमिका पालक म्हणून आपण आपल्या मुलानी आपल्याशी कसं वागावं याच्या तुमच्या कल्पना काय आहेत ? त्यात आपलं मी पण किती असत? आपापले अर्थ आणि अनर्थ आपणच लावतो.

शिस्त आणि शिक्षा पालकांना मात्र सतत वाटत शिक्षा केली की शिस्त आलीच पाहिजे पण हे एव्हढ सोप समीकरण नाही. शिस्त शिक्षेशिवाय मनाला भिडेल अशी स्वतःबद्दल विचार करायला भाग पाडेल अशी ही आपल्या मुलांमध्ये कशी यावी ? आपल्या शिस्तीच्या कल्पना काय? शिस्त

म्हटली की शिक्षा आलीच का ? कशासाठी शिस्त लावायची? शिस्त ही एक वृत्ती आहे . ती संबंध जीवन व्यापून राहते. हा संबंध कळला तर शिस्त अंगी बाण न कदाचित सोप जाईल अधिक अर्थपूर्ण होईल ?

प्रसन्न सकाळ उठल्यावर काही छान करायचंय अशी खात्री असली की माणूस उत्साहानं उठतो.सकाळ ही प्रसन्न आणि प्रेमळ पालकांनी मुलांना अनेक सुंदर सवयी लावून करता येईल.

सकाळी सुंदर संगीत लावून त्याच्या संगतीने व्यायाम करायची सवय लावून करता येईल.

देणाऱ्याचे हात दुसऱ्या कोणाच्या आनंदात इतरांनी सहभागी होण हा त्या इतरांनाही काही शिकवणारा अनुभव असतो. देण्यामध्ये आनंद आहे. निश्चित आहे. पण त्याला उपकारच गर्वाची दानाची वास आला तर हा आनंद खरा नाही. घेण्यातही आनंद आहे पण तो लाचारी ओशलपणा शिकवत असेल तर तो नाही मिळालं तरी चालेल. कर्ंदीकरांची कविता देणाऱ्याने देत जावे घेणाऱ्याने घेत जावे घेता घेता एक दिवस देणाऱ्याचे हात घ्यावे हे मुलांना शिकवायचा आहे आपल्याला. देवून विसरायला शिकवायच आणि घेऊन लक्षात ठेवायला शिकवायच.

क्रमश

आपल्याला भेटलेली माणसं

ज्योतिर्मय साहित्यं

अंतःकरणातील नम्रतेने ओळखला जाणारा माणूस पाहिलाय का कोणी? चेहऱ्यावर मनाचा आरसा घेऊन फिरणारा माणूस जणवत्ताय का कोणाला? माणसांच्या घोळक्यात वावरणाऱ्या माझ्या मनास आजकाल हे प्रश्न वारंवार पडतात. सिमेंट कॉंक्रीटच्या जंगलात स्वतःचं अस्तित्व जपणाऱ्या मनुष्य प्राण्याचे विविध रंग अनुभवता एक वेगळा रंग निर्माण होतो, ज्यावर दयेची, मायेची, सहनशीलतेची बाधित धूळ आढळते. तांडा निधावा अशा तऱ्हेने माणसं टप्प्याटप्प्याने बाहेर पडतात, आपल्याला भेटतात. काल दिसलेलं, असलेलं चित्र आज पार बदलून जातं. जसा नवा, तसा जुना असलेला आजचा विषय म्हणजे आपल्याला भेटलेली माणसं. प्रा. प्रवीण दवणे एके ठिकाणी असं म्हणतात की, आपली माणसं अचानक बटन दाबून हवी तेव्हा मिळत नसतात आणि नको तेव्हा त्यांना पेटीत बंदही करून ठेवता येत नाही. प्रसंगी सज्ज आणि दूरदृष्टीने वागत असलेल्या माणसांचा विषय तसा लाखमोलाचा म्हणावा लागेल. आपल्याला अनेक माणसं भेटतात; त्यापैकी काही नावालाचं भेटतात. नावापुरता परिचय होऊन काहींशी नुसती मैत्री होते. तर काही सच्चे होऊन अंतरंगी वसतात.

त्यावेळची एक अवस्था म्हणजे, गर्दीत पांगलेला रस्ता जुनाचं आहे, मी चालते नव्याने शोधित माणसांना माणसांची आस जगू देत नाही मला. गाव तिथं वस्ती आणि वस्ती तिथं गाव. वस्तीला शोभा आणणारी माणसाची नाव. नावेतली झुंबड अडवते मला. वळणावळणावर देते नवा दाखला. भेटलेला प्रत्येक जण मनाने, स्वभावाने, चारित्र्याने, आकृतीबद्धाने वेगळा असतो. एक उंच तर एक

ठेंगणा, एक विवेकी तर दुसरा उथळ, एक सूज्ञ तर दुसरा आळशी, एक बोलका तर दुसरा अबोल, एक मोकळा तर दुसरा लालची, हापापलेला. कोण गरीब तर कोण श्रीमंत, कोण चतूर तर कोण लबाड, कुणी माणुसकी पेलणारा तर कुणी अमानवी. एक खेळकर तर दुसरा गंभीर चेहऱ्याचा. यात शोभून दिसणारं उत्तम असं चारित्र्य आणि चांगुलपणा ज्याच्याजवळ सापडावा तो लाखात एक समजावा. पण अशी माणसं अभावानेचं सापडतात. वर्षानुवर्षे आवडीने, सवडीने, प्रेमाने, द्वेष घेऊन भेटलेली माणसं आपल्या छोटेल्यानी आयुष्याचे सहप्रवासी होतात.व्यवहारी दुनियेतल्या कामकाजाच्या ठिकाणी, सभोवती, बसच्या गर्दीत, रूनेच्या धावपळीत, रस्त्या-रस्त्यावर माणसांची वर्दळ तुमचा पिच्छा सोडत नाही. सहवास, संवाद, संभाषण, वाद, व्यवसाय आणि व्यवहार यानिमित्त व्यक्ती तितक्या प्रकृती आसपास घोंघावतात.

एक व्यक्ती म्हणून याचा अभ्यास केला असता, आपल्या हाती जंजाळ सापडेल. कान, डोळे आणि बुद्धी जाग्यावर ठेवून तपास केला असता स्वयंप्रकाशी माणसं आसपास सापडतील. पण इथं शोधाथला वेळ आहे कुणाला? नात्यातली गोष्ट याहून वेगळी नसते. नात्यामध्ये सुद्धा वेगवेगळ्या प्रकारची कोंकट असतात. फरक इतकाच की, ती नाती रक्ताशी जोडली गेल्याने सांभाळून घेतली जातात. अशी अनंत प्रकारची माणसं आपलं आयुष्य समृद्ध करत असतात. त्यांच्या असण्याची ताकद अनुभव संपन्नतेतून परावर्तित होते. कधी रागेरागे, कधी शिकवणुकीतून, कधी वैर धरत, कधी इर्षा करत, कधी मनस्ताप, कधी दोष दाखवत, कधी गांसिपच्या माध्यमातून तर कधी घोर फसवणुकीद्वारे. मानसिक

पूजा काळे

खचीकरण करत चांगुलपणावर वार केले जातात. माणसाने माणसाशी माणसासारखे वागण्याऐवजी विवेकभ्रष्ट दुरातीच्या मार्गाला लागणारा माणूस वाईटाचे चिंतन करतो. माणसांचे असंख्य नमुने सोबत असतात. सुखद, दुःखद आठवणींनी आपला

भूतकाळ, वर्तमानकाळ व्यापून टाकण्यात यांचे योगदान पाहिलं ना की निकड या एकाच निष्कर्षापाशी आपण येऊन थांबतो.

मग सुखद क्षणापेक्षा दुःखद आठवण देणाऱ्यांना अधिक लक्षात ठेवल जातं आणि आयुष्यभरासाठी मनस्तापाचं ओझ घेऊन जगतो आपण. मग अशी माणसं नाहक आपल्या आयुष्यात का आली? असे बरेचसे प्रश्न आपल्याला पडावे, तर ती आपल्या

जल व्यवस्थापन कृती पंधरवडा २०२५चे उद्घाटन

ज्योतिर्मय साहित्य

छत्रपती संभाजीनगर – पाण्याच्या उपलब्धतेनुसार पिण्याचे पाणी, सिंचनासाठी पाणी, उद्योगांसाठी पाणी असे नियोजन करणे, जलसंधारण उपाययोजना राबविणे याला जलव्यवस्थापन म्हणतात. या व्यवस्थापनात नागरिकांचा सहयोग असणे तसेच पाणी वापराचे भान व बचतीचे ज्ञान असणे गरजेचे आहे असे प्रतिपादन जिल्हाधिकारी दिलीप स्वामी यांनी आज केले.

जल व्यवस्थापन कृती पंधरवाडा कार्यक्रमामेेे उद्घाटन आज जिल्हा नियोजन सभागृहात पार पडले. हा पंधरवडा दि.१५ ते ३० एप्रिल दरम्यान राबविण्यात येणार आहे. जिल्हा परिषदेचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी अंकित, मुख्य अभियंता जयंत गवळी, अधीक्षक अभियंता समाधान सब बिनवार, कार्य.संचालक संतोष तिरमणवार, ‘वाल्मि’ विभाग प्रमुख अविनाश गरुडकर, कार्यकारी अभियंता जाधव, मुख्य लेखापरीक्षक आर.डी. मुंदडा, निवृत्त कार्यकारी संचालक नागरे, जिल्हा अधीक्षक कृषी अधिकारी प्रकाश देशमुख जिल्हा परिषदेचे कृषी अधिकारी प्रकाश पाटील यांच्यासह जलसंपदा विभागाचे अधिकारी कर्मचारी या कार्यक्रमास उपस्थित होते.मान्यवरांच्या हस्ते दीप प्रज्वलन व जलपूजन करण्यात आले.उपस्थितांना जलबचत प्रतिज्ञा देण्यात आली.

जिल्हाधिकारी स्वामी म्हणाले की, जल व्यवस्थापन कृती कार्यक्रम प्रत्यक्ष अंमलबजावणी करावी. त्यात लोकसहभाग आवश्यक आहे. लोकांमध्ये जाऊन पाणी वापराचे नियोजन आणि बचत यासाठी जाणीव जागृती करणे आवश्यक आहे. सर्वसामान्य नागरिकांनी पुढाकार घेऊन जल व्यवस्थापन कृती आराखड्यात सहभागी व्हावे. पाणी व्यवस्थापनासाठी जिल्हा प्रशासनाने गाव तिथे वड ,जल पुनर्भरण, वृक्षारोपण ,विहारी पुनर्भरण यासारखे विविध उपक्रम हाती घेतले आहेत. या उपक्रमात कृषी जलसंपदा, जलसंधारण या सर्व

विभागांनी एकत्रित येऊन उपाययोजना कराव्या. नागरिक आणि सामाजिक संस्थांचा सहभाग ही त्यात आवश्यक असल्याचे त्यांनी सांगितले. मुख्य अभियंता मुंदडा,संतोष तिरमनवार,अविनाश गरुडकर यांनी जलव्यवस्थापनाविषयी माहिती दिली. कार्यकारी अभियंता सबबिनवार यांनी प्रास्ताविकात जल व्यवस्थापन कृती पंधरवडा अंतर्गत आयोजीत कार्यक्रमांची रुपरेषा सांगितली. सूत्रसंचालन अश्विनी देशपांडे यांनी तर आभार प्रदर्शन प्रशांत जाधव यांनी केले.

असा आहे जलव्यवस्थापन कृती

फुले-आंबेडकरांमुळेच स्त्रीप्रश्न व्यवस्थतेच्या केंद्रभागी, अभ्यासक डॉ.वंदना महाजन यांचे प्रतिपादन

ज्योतिर्मय साहित्य

छत्रपती संभाजीनगर – स्त्रीयांचा प्रश्न हा केवळ त्यांच्या पुरुताक मर्यादित नाही तर तो जात, धर्म व राजसत्ता या समग्र व्यवस्थेच्या प्रश्न आहे, हे महात्मा फुले-डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांनी आपल्या विचारातून मांडले. त्यामुळेच धर्मचिकित्सा होऊन स्त्रीयांच्या प्रश्नाकडे पाहण्याची सम्यक दृष्टी व्यापक होत गेली, असे प्रतिपादन प्रख्यात अभ्यासक डॉ. वंदना महाजन यांनी केले.

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठात ७ ते १४ एप्रिल दरम्यान जयंती महोत्सव घेण्यात आला. महोत्सवाची सांगता सोमवारी व्याख्यानाने (दि.१४) करण्यात आली.भारतरत्न डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर जयंती महोत्सवाचा समारोप रविवारी करण्यात आला. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या तैलचित्राची विद्यापीठ गेट ते नाटयगृह मिरवणूक काढण्यात आली. यानंतर मुख्य कार्यक्रम झाला. मा.कुलगुरु डॉ.विजय फुलारी अध्यक्षस्थानी होते. यावेळी जयंती समिती अध्यक्ष प्रकुलगुरु डॉ.वाल्मिक सरवदे, कुलसचिव डॉ प्रशांत अमृतकर, व्यवस्थापन परिषद सदस्य काशिनाथ देवधर, कुलसचिव डॉ प्रशांत अमृतकर, विद्यार्थी विकास संचालक डॉ.कैलास अंभुरे यांची मंचावर उपस्थिती होती. मुंबई विद्यापीठाच्या मराठी विभागातील

प्राध्यापक डॉ.वंदना महाजन यांचे ’फुले-आंबेडकरी विचार आणि स्त्री प्रश्न’ या विषयावर व्याख्यान झाले. यावेळी त्या म्हणाल्या, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांची मराठवाडा ही स्वप्ननगरी होती. म्हणूनच त्यांनी मिलिंद महाविद्यालयाची स्थापना करून बहुजनांच्या शिक्षणाची कवाडे उघडी केली. नागसेनवन ही कार्यकर्ते घडविणारी कार्यशाळा ठरली. त्यांच्या विचारांची ही भुमी असतानही नामस्तारासाठी १६ वर्षे संघर्ष करावा लागला.

बाबासाहेबांनी १९२० नंतर सार्वजनिक

आयुष्यात जात, धर्म व महिला याचा चिकित्सक अभ्यास करून सामाजिक समतेसाठी संघर्षाला सुरुवात केली. विशेषतः महिलांच्या प्रश्नाकडे मर्यादित दृष्टीकोनातून पाहता येत नाही, तर हा समग्र समाज व्यवस्थेच्या प्रश्न आहे, याची जाणीव बाबासाहेबांना होती. ’बुध्द, चार्वाक आणि लोकायत यांच्या काळापासून स्त्रीयांच्या प्रश्नावर झालेली मांडणी याचा त्यांनी चिकित्सक अभ्यास केला. इथल्या वर्ण व्यवस्थेने स्त्री आणि बहुजणांना क्षुद्र मानून शिक्षण, संपत्ती यापासून वंचित ठेवले. महात्मा

फुले यांनी स्त्रीयांचे प्रश्न लक्षात घेऊन शिक्षण, रुढी परंपरेला विरोध केला.

तर हाच विचार नजरेसमोर ठेऊन बाबासाहेबांनी महिलांना माणून म्हणून वागणूक मिळाली पाहिजे, असे विचार राज्य घटनेच्या माध्यमातून प्रत्यक्ष कृतीत आणला.

भारतरत्न डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या विचारांचा वसा आणि वारसा घेऊनच विद्यापीठाची आगामी काळातील वाटचाल असेल, असे मा. कुलगुरु डॉ.विजय फुलारी अध्यक्षीय समारोपात म्हणाले. महात्मा फुले यांनी स्त्री शिक्षणाचा पाया रचला तर बाबासाहेबांनी मुले- मुली एकत्रित शिकले पाहिजेत हा विचार रुजविला. महिला केवळ शिकून भागणार नाहीं तर

आर्थिक, सामाजिक स्तरावर समतेची वागणूक मिळायी यासाठी अवित्र प्रयत्न केले, असेही मा. कुलगुरु म्हणाले. जयंती महोत्सवनिमित्त सात दिवस भरगच कार्यक्रमामंचे आयोजन करण्यात आल्याचे प्रास्ताविकात प्रकुलगुरु डॉ.वाल्मिक सरवदे म्हणाले. डॉ.पुरुषोत्तम देशमुख यांनी सूत्रसंचालन तर कुलसचिव डॉ.प्रशांत अमृतकर यांनी आभार मानले. कार्यक्रमस सर्व अधिष्ठाता, समिती सदस्य, शिक्षक, कर्मचारी, विद्यार्थी मोठया संख्येने उपस्थित होते.

स्व.डॉ.श्री.देशपांडे महाराज साहेबांची नॅचरोपॅथी..व मी..!

कंधार जि.नांदेड हा गोवंशाच्या लाल कंधारी जातीचा मूळ प्रदेश. राष्ट्रकुल घराण्याच्या वैभवचा सक्षिदार असलेला कंधारचा भुईकोट किल्ला! मन्याड नदीच्या प्रवाहातील व्हॅली. निसर्गाची मुक्त उधळनच असलेले कंधार तालुका. स्व. आ.केशवराव धोंडो विधानसभेतील मुखूब मैदानी तोफेच्या हट्टामुळे शासनाचा लाल कंधारीच्या संवर्धन विकासासाठी मुळ उद्देश असल्याने

त्या केंद्राच्या कार्याची सतत वरिष्ठ अधिकार्यांची भेटी होत असत. सन

१९९२ च्या जानेवारी महिन्यातील घटना. त्यावेळी माझे मित्र स्व.डॉ. विजयकुमारअष्टूरकर यांच्या गैरहजेरी मुळे माझ्या समोर बिकट प्रसंग उद्भवला.

तत्कालीन पशुसंवर्धन प्रादेशिक सह संचालक मा.डॉ.पी.डी.देशपांडे शेवलीकर महाराज यांची भेट झाली. दिवसभर गौळ पैदास केंद्राचा कार्य आढावा घेऊन साहेब पुर्व नियोजित

मुखेड दौऱ्यावर न जाता कंधारला मुक्कामी आले. कारण त्यांची प्रकृती ठिक नव्हती.

डॉ.देशपांडे साहेब महाराज शिस्तप्रिय, तत्त्वचिंतक, आध्यात्मिक वृत्ती, साधा व पांढरा शुभ्र शर्ट, धोतर, वाढलेली दाढी, व डोक्यावर पांढरे शुभ्र केस त्यावर टोपी व टोपी पडू नये म्हणून रमाल बांधलेला असे. पायात कोणते ही पादात्राण नसे. भर उन्हाळ्यात अनवाणी पायांनी चालत. खांद्यावर शबनम बॅग व त्यात ३/४ आध्यात्मिक ग्रंथ व क्षुधा मुकीसाठी गुळ- शेंगदाणे व केळी असत. त्यांच्या पोशाख व व्रतस्त विचारधारे मुळे देशपांडे “महाराज” म्हणून ख्यात्यात सुप्रसिध्द होते!त्यांचा निःस्वार्थी व व्रतस्त स्वभाव आणि वेगळा पोशाख असल्याने त्यांचा सर्व खात्यातील अधिकारी व कर्मचारी यांच्या वर भय पूर्ण व आदरयुक्त वचक असे...! त्यांची देहबोली व व्यक्तीमत्व महाभारतातील पितामह

भीष्मची स्मृती देत असे! चहा-पाणी, फराळ, भोजन यावर निर्बंध असे. त्यांचा नियोजित दौरा असेल तर कांही कर्मचारी रजा टाकून बाहेर गांवी जाणे पसंद करत!कारण चांगल्या कामा ची स्तुती आणि कामचूकाराला शिक्षा हा महाराजांचा शिरस्ता होता !

मुखेडला न जाता कंधार ला मुक्कामी आले. कारण त्यांच्या एका पायाला वेदनादायक सूज आलेली गौळ येथिल लाल कंधारी पैदास केंद्राची निर्मिती झाली होती. त्यामुळे एका पायाने लंगडत एका चालत होते. व अंगात ताप होता. त्यांनी हलकासा नाष्टा करून दूध घेतले. त्यांच्या वेदनादायक स्थिती मुळे आम्ही चिंतीत

होतो. त्यांच्या साठी वैद्यकीय मदत करण्या साठी माझे मित्र डॉ.व्यंकटेश क्षीरसागर साहेब वैद्यकीय अधिकारी, प्रा.आ.केद्र पेठवडज यांची मदत घेण्या साठी मी निघालो. पण

देशपांडे साहेबांनी ऍलोपॅथी औषधी घेण्यास स्पष्ट नकार दिला. त्यामुळे मला कांही अंतरा वरून परतावे लागले. पण त्यांनी

लिंबू सरबत घेण्यास संमती दिली होती. मग लिंबू सरबत तयार करून दिले पण त्यात वेदनाशामक “ब्रूफेन-फॅा” गोळी बारीक बारीक करून मिसळली. ते करत असतांनाच मी विधात्या ची मनोमन माफीची याचना करत होतो. कारण आदरगिय देशपांडे साहेबाच्या मना विरुध्द काम करत होतो. तयार केलेले र्लासभर सरबत महाराजां नां पाजले !

ते सरबत पित्यामुळे शरीराचे तपमान व गूडाघ्याचे जाईट पेन पूर्णतः कमी झाले. व साहेबांना छान झोप लागली. “कुलकर्णी मी तुला म्हणालो होतो की सध्याच्या काळात नॅचरोपॅथीला पर्यायच नाही!”

“पण तुम्ही लोक ऐकतच नाहीत उठसूर ऍलोपॅथी औषधाचा बेसुमार उपयोग करता”....!

त्यामुळे पहाटेच डॉ.देशपांडे महाराज मुखेड दौऱ्यावर

गेले व आम्ही सुटकेचा श्वास सोडला...!
